

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Politologie

Teze disertační práce

Mgr. Štěpán Drahoukoupil

Od občanské k politické participaci: nestraničné politické subjekty v komunální politice v kontextu antistraničných postojů, nepolitické politiky a kartelizace politických stran

Vedoucí práce PhDr. Radek Buben, Ph.D.

2019

Disertační výzkum se zaměřuje na místní nestranická uskupení (dále jen místní uskupení) v České republice, a to na vznik konkrétních místních uskupení v návaznosti na fungování jejich zástupců, zástupkyň v občanské společnosti a zároveň na konceptuální odlišení volebních kandidátních listin místních uskupení od politických stran. Součástí výzkumu je také kvantitativní šetření o zastoupení místních uskupení na úrovni statutárních měst, které ukazuje postupující posilování jejich role.

Úspěch nestranických kandidátních listin v komunálních volbách oproti výsledkům politických stran je dlouho známým fenoménem v České republice. Můj disertační výzkum studuje tento fenomén z hlediska několika známých konceptů jako je nepolitická politika, antistranické sentimenty, kartelizace politických stran a neo-tocquevillánský přístup ke zkoumání politické participace a vztahu k občanské společnosti.

Hlavním cílem práce je popsat cesty do politiky, které začínají v oblasti spolkové, komunitní a aktivistické a jak se tyto cesty transformují do kandidatur do komunálních zastupitelstev.

Moje první teze vychází z toho, že v důsledku kartelizace politických stran a tradice nepolitické politiky a antistranických sentimentů jsou spolky i neformální občanské iniciativy lépe přístupné pro občany, občanky, kteří se chtějí angažovat ve veřejném životě. Z občanské sféry se tato uskupení snaží ovlivňovat rozhodování politických institucí.

Druhá teze je postavená na logických limitech spolků a neformálních iniciativách, které vycházejí z povahy reprezentativní demokracie. V určitý moment dochází k nutnosti vystoupit z občanské sféry a ke kandidatuře do komunální politiky, tedy vstupu do sféry čistě politické. Tento vstup je motivován právě limity občanské angažovanosti a ovlivňování rozhodování politických institucí zvnějšku.

Výzkum je postaven na rešerších a analýze dosavadní literatury, studiu dat o výsledcích voleb (Český statistický úřad) a polostrukturovaných rozhovorech s aktéry komunální politiky a občanské společnosti. Výzkum je doplněn o studium novinových článků, sociálních sítích a webových stránek jednotlivých místních uskupení.

Kvantitativní část práce vychází z dat o výsledcích místních uskupení ve statutárních městech. Tento vzorek byl vybrán z důvody dostatečné reprezentativnosti. Jako další vzorek byla

zvažována krajská města, jejichž počet je však příliš nízký, pouze 14. Počet statutárních měst v době realizace výzkumu byl 27, s největším městem Prahou (1 294 513 počtem obyvatel) a nejmenším městem Třincem (35 302 obyvatel). Data v kvantitativní části textu jsou zpracována pro komunální volby v letech 1998 až 2018. Volby v roce 1990 a 1994 nebyly zařazeny z důvodů teprve se tvořícího stranického systému v České republice.

Místní uskupení pro kvalitativní šetření byla vybírána podle následujících kritérií.

1. Místní uskupení uspělo v komunálních volbách v roce 2014 a získalo tedy více než 5 procent hlasů.
2. Jedná se o explicitně místní uskupení, které se svým názvem vztahuje k danému městu a neidentifikuje se jako politická strana.
3. Místní uskupení je svým vznikem spojeno s aktivitami v rámci občanské společnosti, ať už ve formě spolku nebo neformální občanské iniciativy.

V rámci celkového výběru bylo zohledňováno i kritérium velikost města. Cílem bylo získat zástupce, zástupkyně místních uskupení ve velkých městech, ve výzkumu reprezentovaných Brnem a městskou částí Praha 10 a ve městech střední/menší velikosti, zastoupenými Mnichovským Hradištěm, Vodňany a Prachaticemi. S ohledem na propojení občanské, komunitní a politické roviny byla pro finální výběr použita databáze grantů Nadace VIA¹, a to pro výběr místních uskupení ve středních a menších městech. Výběr velkých měst byl uskutečněn na základě rešerší místních uskupení na úrovni statutárních měst a jejich městských částí.

Do výzkumu byla zařazena místní uskupení Živé Prachatice (Prachatice), Vodňany pro změnu (Vodňany), Žijeme pro Hradiště (Mnichovo Hradiště), Žít Brno (Brno) a koalice Vlasta (Praha 10). Nad rámec těchto měst byly realizovány rozhovory se zástupci Oživme Velvary! (Velvary), Praha sobě (Praha 7) a Volba pro Teplice (Teplice). Na tomto místě bych rád uvedl, že princip výběru probíhal dle výše stanovených kritérií a podobnost v názvu, konkrétně variace na slovo žít je čistě náhodná.

¹ Nadace VIA: *Koho jsme podpořili* [on-line]. Dostupné z <https://www.nadacevia.cz/koho-jsme-podporili/> [cit. 10. dubna 2019].

V rámci kvalitativního výzkumu bylo realizováno 32 polostrukturovaných rozhovorů, jejichž délka se pohybovala mezi 30 až 70 minutami. Rozhovory se uskutečnily v od ledna do března 2019. Byly realizovány s 20 muži a 12 ženami. Mezi respondenty bylo 26 zastupitelů, zastupitelek. Z nich jeden zastupitel byl zvolen čtyřikrát, dva zastupitelé třikrát, osm zastupitelů dvakrát a patnáct zastupitelů jednou.

Místní uskupení ve statutárních městech

Z mého disertačního výzkumu vyplývá, že přestože se politické strany ve statutárních městech těší stále silné podpoře, jejich postavení již není, tak výjimečné jako bývalo. Podíl hlasů pro místní uskupení se za sledované období mezi roky 1998 až 2018 více jak ztrojnásobil, konkrétně vzrostl z 6,7 procent v komunálních volbách v roce 1998 na 22,98 procent v posledních komunálních volbách 2018. Samotný počet místních uskupení, která překročila pětiprocentní hranici, stoupl mezi lety 1998 až 2018 z 20 na 45. Vzestup místních uskupení a postupný nárůst jejich podpory nám dobře ukazuje také metoda používaná pro sledování klimatických změn. Tu použil Peter Mair pro sledování výkyvů ve volební účast a volební volatility. Na základě této metody sledování nejvyšších hodnot volebních výsledků místních uskupení v jednotlivých městech je možné vidět jasný nárůst, kdy dvě poslední komunální volby reprezentují 55,56 procenta se všech nejvyšších výsledků za studované období.

Tabulka č. 1: Podíl hlasů pro místní uskupení ve statutárních městech ČR².

	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Průměr	6,70	13,08	11,78	18,43	20,40	22,98

Předložená data také jasně demonstrují nepřímou úměru mezi velikostí města a podílem hlasů pro místní uskupení. Města nad 100 000 obyvatel mají za období 1998 až 2018 průměrný podíl hlasů pro místní uskupení 11,22 procenta. U měst nad 50 000 se jedná o číslo 15 procent a města pod 50 000 obyvatel dosáhla průměru 19,2 procenta. V každé kategorii jsou výjimky,

² Do vzorku byla zařazena pouze ta místní uskupení, která získala více než 5 procent hlasů.

kdy Liberec s průměrem 35, 81 procent zastává stříbrnou příčku v úspěchu místních uskupení mezi všemi statutárními městy.

V souvislosti s kvantitativní částí výzkumu jsem musel nejprve předložit jasnou kategorizaci a pravidla pro zařazení politických subjektů do jedné či druhé kategorie, tedy politických stran a místních uskupení. I když existuje řada jasných příkladů, jako jsou politické strany zastoupené v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR nebo naopak sdružení nezávislých kandidátů, existuje řada politických subjektů, které kombinují oba základní principy.

Moje typologie vychází z přístupu představeném Marion Reiser a založeném na legalistické definici, nominálním kritériu a dále na míře nezávislosti na politické straně a míře lokalizace a geografického pokrytí. Pro účely rozdělení jednotlivých kategorií představuji gradualistickou typologii, která má jako krajní póly politické strany/hnutí s celostátním působením a zastoupením v Poslanecké sněmovně a na druhém pólu sdružení nestranických kandidátů nebo nominálně jasně vymezené místní politické hnutí, stranu či de facto lokální politickou stranu/hnutí. Mezi nimi existují tři typy, koalice politické strany/hnutí s místní uskupením, kde politická strana hraje významnější roli, koalice politických stran s nominálně místním názvem, jejíž součástí mohou být nezávislí a koalice místního uskupení s politickou stranou, kde však již politická strana hraje minoritní roli.

Za místní uskupení je tak považováno sdružení nezávislých kandidátů, nominálně a de facto lokálně vymezená politická strana/hnutí a také koalice místního uskupení s minoritní rolí politické strany. Více viz tabulka č. 1.

Oproti běžnému dělení na politické strany, hnutí a sdružení nezávislých kandidátů tento přístup lépe reflektuje místní povahu některých malých politických stran a hnutí nebo koalice stran a místních uskupení. Z hlediska budoucí aplikace je vhodný pro menší (small-N) a středně velké vzorky, a to kvůli nutnosti hloubkového zkoumání jednotlivých případů.

Tabulka č. 2: typy kandidátních listin

Typy kandidátních listiny	
politická strana/hnutí se zastoupení v Poslanecké sněmovně	politická strana, hnutí
koalice politické strany/hnutí s místním uskupením s minoritní roli tohoto uskupení	
koalice politických stran/hnutí s nominálně místním názvem, jejíž součástí mohou být nezávislí	
koalice místního uskupení s politickou stranou/hnutím, kdy politická strana/hnutí hraje minoritní roli	místní uskupení
sdružení nezávislých kandidátů nominálně místní politická strana/hnutí lokálně místní politická strana/hnutí	

Živé, Žít, Žijeme, Oživme - místní uskupení

Zkoumaná místní uskupení koalice Vlasta, Vodňany pro změnu, Žijeme pro Hradiště, Žít Brno a Živé Prachatice prošla odlišným vývojem z hlediska jejich role v zastupitelstvu (opozice, hlavní partner v rámci vládní koalice, minoritní partner v rámci vládní koalice) a jejich volební výsledky dosahují od 12 procent pro Žít Brno a Živé Prachatice až po více než 60 procent pro Žijeme pro Hradiště. Liší se také z hlediska vztahu k politickým stranám. Na kandidátní listině Žijeme pro Hradiště nenajdeme člena, členku politické strany nebo někoho, kdo by politickou stranou byl nominován. Naopak v případě koalice Vlasta nebo místního uskupení Vodňany pro změnu, které ve volbách 2010 a 2014 spolupracovalo s KDU-ČSL, najdeme významné zastoupení členek, členů politických stran a stranami nominovaných kandidujících. Všechna místní uskupení až na Žít Brno zůstávala nadále v kontaktu se spolky občanské společnosti nebo věnovala svoji energii budování politické struktury, byť i neformální.

Koalice Vlasta poprvé kandidovala ve volbách v roce 2014 jako koalice nestraníků a politických stran KDU-ČSL, LES a České strany pirátské. Se ziskem 17,77 procent se umístila na druhém místě a během svého prvního období začala tvořit reálnou opozici vůči široké formální i neformální koalici politických stran a aktérů. Roli opozice před volbami 2014 plnili lidé z řad budoucí koalice Vlasta, avšak z pozic aktivních občanů ve spolcích jako Zaostřeno na Desítku nebo neformální koalice Společně pro Desítku. V roce 2016 uspěla lídryně koalice Vlasta Renata Chmelová ve volbách do Senátu na Praze 10. Ve volbách 2018 již získala Koalice Vlasta první místo. Složení koalice se z hlediska zapojených politických subjektů proměnilo. Koalici nově s nestraníky tvořila vedle KDU-ČSL ještě hnutí STAN a místní uskupení Desítko pro domácí. Česká pirátská strana kandidovala samostatně, což však nepoškodilo ani ji, ani koalici Vlastu. Lze předpokládat, že v případě kandidatury z opozičních lavic nemusí dojít ke ztrátě hlasů při takovém rozdělení, naopak k jejich zisku pro oba subjekty. Podíl zvolených zastupitelů, kteří jsou zároveň členy, členkami politických stran se pohyboval mezi 50 procenty v roce 2014 a 36,36 procenty v roce 2018. V obou volbách platilo, že členové, členky politických stran byli úspěšnější v transformaci kandidujících na zastupitelské mandáty.

Co se týká spolupráce s občanskou společností, tak aktivity spolku Zaostřeno na Desítku byly po vstupu jejich zástupců, zástupkyň do zastupitelstva utlumeny a dnes se jedná o spící entitu. Část struktury koalice Vlasta tvoří její straničtí členové a místní uskupení Desítko pro domácí. Nové vedení zapojuje do chodu radnice odbornou veřejnost formou nominací nestranických expertů do komisí města, ve smyslu, že stranictví není podmínkou pro nominaci. Dále otevírá zasedání některých zastupitelských klubů pro veřejnost a pracuje na zlepšení komunikace městské části Praha 10 s občany, občankami, například obnovením městských novin.

Vodňany pro změnu kandidovaly v roce 2010, a to ve spolupráci s KDU-ČSL. Hned v prvních volbách dokázaly oslovit nejvíce voličů, voliček, konkrétně 25,93 procent. Jejich lídr Viktor Blaščák se stal starostou. Po prvním období došlo k poklesu ve volbách 2014 a s 18,91 procenty hlasů odešly Vodňany pro změnu do opozice. Do vedení radnice se vrátily ve třetích volbách, kdy kandidovaly, tentokrát však již samostatně, bez spolupráce s KDU-ČSL. Oba tyto subjekty ale získaly v součtu více hlasů, než při prvních volbách. Můžeme zde sledovat stejnou strategii, jako zvolila koalice Vlasta a Piráti na Praze 10. Dostavil se také stejný efekt.

Podíl členů politické strany v řadách zastupitelů, zastupitelek klesal z 50 procent (2010) na 25 procent (2014) a nula procent v roce 2018. I zde byli členové, členky politické strany úspěšnější

než nestraníci při přetváření kandidujících na zastupitelská křesla. Spojení místního uskupení s politickou stranou nemusí být vždy zřejmé na první pohled. Jeden z respondentů popisuje toto zjištění následovně. *“Já jsem to zjistil až těsně před volbami, když oni se oddělili.”*³

Vodňany pro změnu je název sdružení nezávislých kandidátů, ale také formálního spolku. Ten funguje vedle dříve založeného spolku Vodňany žijou, jenž předcházela kandidatuře Vodňany pro změnu a byl dříve spojen se stejnojmenným multižánrovým festivalem. Nyní je jeho vlajkovou lodí původně japonská akce Pecha Kucha. Spolek Vodňany pro změnu funguje s určitými obdobími klidu kontinuálně od roku 2010.

Tabulka č. 2: zkoumaná místní uskupení - výsledky a jejich role v rámci zastupitelstva

Místní uskupení	2010	2014	2018
Koalice Vlasta	-	17,77 % opozice	20,33 % vládní koalice, hlavní partner
Vodňany pro změnu	25,93 % vládní koalice, hlavní partner	18,91 % opozice	16,86 % vládní koalice, minoritní partner
Žijeme pro Hradiště		32,48 % vládní koalice, hlavní partner	60,7 % vládní koalice, hlavní partner
Žít Brno	-	11,88 % vládní koalice, minoritní partner	-

³ Rozhovor č. 2, Vodňany pro změnu, Vodňany žijou

Živé Prachatice	-	-	12,19 % opozice
-----------------	---	---	--------------------

Tabulka č. 3

Místní uskupení	Spolky a neformální iniciativy
Koalice Vlasta	Zaostřeno na Desítku, Trojmezí, Společně pro Desítku
Vodňany pro změnu	Vodňany pro změnu, Vodňany žijou
Žijeme pro Hradiště	Žijeme pro Hradiště
Žít Brno	Žít Brno - neformální iniciativa, Brnění
Živé Prachatice	Pelyněk, Živá vila a Prostor města

Žijeme pro Hradiště dokázalo získat post starosty hned po prvních volbách v roce 2014, kdy dostalo hlas od 32,48 procent voličů, voliček. Za čtyři roky svoji podporu toto sdružení nezávislých kandidátů téměř zdvojnásobilo na 60,7 procent. Jako jediné z pěti zkoumaných místních sdružení, respektive ze čtyř s ohledem na fakt, že Živé Prachatice zatím kandidovaly pouze jednou, dokázalo obhájit svoji pozici na radnici ve dvou po sobě jdoucích volbách. Sdružení nezávislých kandidátů a stejnojmenný spolek reprezentují jasný model dvojkolejnosti postavený na kandidatuře do zastupitelstva a zároveň pokračující v komunitně-kulturní práci mimo politické instituce. Přestože je současný starosta registrovaný jako sympatizant hnutí Starostové a nezávislý, místní uskupení Žijeme pro Hradiště nemá na své kandidátní listině členy, členky politických stran.

Žít Brno se zrodilo v druhém největším městě (či první dle jiné perspektivy) z recesistické iniciativy proti tehdejšímu vedení města a reprezentuje jedno ze dvou místních uskupení, která dokázala v Brně uspět. Po zisku 11,88 procent ve volbách 2014 do brněnského magistrátu vstoupili do koalice s dalším nováčkem voleb hnutí ANO 2011. Zde můžeme sledovat rozdíl oproti situaci na Praze 10, kde hnutí ANO 2011 s bývalou členkou ČSSD Radmilou Kleslovou bylo naopak posilou pro tehdejší vládní koalici politických stran a aktérů. Ve volbách 2018

došlo k samostatné kandidatuře Žít Brno a Pirátů, avšak na rozdíl od nárůstu podpory, které tato strategie přinesla koalici Vlasta i Pirátům na Praze 10, nepřekročilo Žít Brno hranici pěti procent a Česká pirátská strana nedosáhla na zisk téměř 12 procent z předchozích voleb. V obou volbách bylo Žít Brno úspěšnější v městské části Brno - střed⁴.

Přestože je Žít Brno spojeno s mnoha úspěšnými politikami, např. projekt sociální bydlení Rapid Re-Housing, formálně registrované politické hnutí rezignovalo na aktivní budování své struktury. Iniciativy a spolky jako recesistické hnutí Žít Brno nebo Brnění pak přestaly být se vstupem místního uskupení na magistrát aktivní. Je zřejmé, že příčin neúspěchu je více⁵, avšak v rámci této práce představuje Žít Brno jediný případ, v němž došlo k vědomému nebudování politického hnutí. Zastupitelský klub Žít Brno zůstal oproti jiným místním uskupením z tohoto výzkumu pouze na jedné politické koleji, která již není doplňována komunitně-kulturní kolejí, či i budováním neformální politické struktury jako v případě koalice Vlasta.

Z hlediska propojení Žít Brno s politickou stranou tvořili členové, členky strany 28,57 procent zvolených kandidujících v roce 2014 a nula procent v roce 2018.

Živé Prachatice reprezentují nejmladší místní uskupení ze zkoumaného vzorku. Sdružení nezávislých kandidátů kandidovalo poprvé v roce 2018 a se ziskem 12,19 procent se zařadilo po bok dalším opozičním subjektům. Stejně jako v případě Mnichova Hradiště a Vodňan je možné sledovat jasnou dvoukolejnou strategii Živých Prachatice a několika spolků, Pelyněk, Prostor města a Živá vila. Tyto spolkové aktivity se ukázaly jako klíčové pro budoucí kandidaturu do zastupitelstva. *“Nikdy jsem si nemyslela, že půjdu do politiky, nebýt právě Kralovy vily nebo našeho spolku Živá vila,”*⁶ popisuje jedna z respondentek cestu přes zapojení ve spolku.

Podíl členů, členek politických stran mezi zastupiteli je 33,33 procent. Jedná se o jeden mandát ze tří a o výrazný nárůst oproti podílů mezi kandidujícími, kde stejná členka strany tvoří pod pět procent podílu.

⁴ Situaci na Brně - střed se můj výzkum nezabýval. Podrobněji tedy vývoj v této městské části popisovat nebudu.

⁵ Po volbách 2018 zůstala nereprezentována skupina liberální voličů, na které míří strany jako TOP 09, STAN, Zelení a Žít Brno. Ti všichni zůstali pod pětiprocentní hranicí.

⁶ Rozhovor č. 3, Živé Prachatice

Cesta do politiky

Z výzkumu vyplývá, že i přes rozdíly v délce působení, podíly získaných hlasů nebo opoziční, vládní roli spojuje všechna místní uskupení podobná cesta do politiky. Začátek této cesty a proměnu aktivního občana v zastupitele je podle zastupitele za Prahu sobě *“přirozený proces aktivisty, občana. V drtivé většině to je tím, že vás naštve, že vám úřad nechce povolit rekonstrukci něčeho, nebo někde něco kope, něco se děje v obci, kde bydlíte. Začne vás to trochu zajímat, nebo vás to štvat a ponoříte se do toho, proč to nejde změnit nebo proč to jde změnit a jak to jde změnit.”*⁷

Budoucí zastupitelé, zastupitelky za místní uskupení se rekrutovali z tradičních zájmových organizací, velmi často zastoupení byli členové, členky skauta, sportovních organizací a komunitních spolků. Další aktivní občané prošli spolky, které je možné označit jako nové advokační organizace, převážně plnící roli watchdogu.

První teze zmíněná v úvodu práce byla z velké části prokázána. Spolky a neformální občanské iniciativy jsou podle ní více přístupné než politické strany. Je nutné hned poukázat, že tento závěr vychází ze zkoumání v konkrétních místních uskupení a je nutné s ním i tak nakládat. Pro vytvoření širší generalizace by bylo nutné multiplikovat tento výzkum na větším vzorku.

Spolky na místní úrovni byly často prvním zapojením respondentů, respondentek v jejich veřejném angažování a hrály tak klíčovou roli pro budoucí vytvoření místního uskupení. Tato teze je postavena na předpokladu, že angažování se v rámci občanské společnosti předcházelo kandidatuře do komunálního zastupitelstva, i samotné úvaze o něm. Část respondentů, respondentek však již od začátku neuvažovala o dělení na občanské, komunitní a politické aktivity a jejich strategie pro proměnu situace v jejich městě byla postavená na dvou kolejích. Podle nich je pro změnu nutné “oživení” města v komunitní, kulturní úrovni, ale zároveň podpora “shora” ze strany politické sféry.

V rámci dvoukolejné strategie volí aktéři vědomě obě cesty, tedy jak cestu vně politických institucí, tak i cestu zapojení se do nich. V tomto uvažování se idea dvoukolejné strategie kryje

⁷ Rozhovor č. 4, Ostatní rozhovory - Praha sobě

s úvahami Václava Havla o roli občanské společnosti jako fundamentu demokratického politického systému.

Co se týká politických stran, zdaleka nejčastěji se opakoval názor, že politické strany hrají na komunální úrovni menší roli a zároveň, že politické strany jsou viditelné jen v souvislosti s volebními cykly, nikoliv mezi nimi. Členy, členky politických stran je však možné najít na kandidátních listinách místních uskupení. V případě mnou zkoumaných místních uskupení bylo jejich zastoupení mezi zastupiteli, zastupitelkami až do výše 50 procent za konkrétní místní uskupení.

Role politických stran je spojována s vyššími úrovněmi vládnutí, než je úroveň města. Kritické názory respondentů, respondentek na politické strany bychom mohli označit jako reaktivní antistranictví. Na popis situací v Brně před volbami 2014 a na Praze 10 před volbami 2018 a širokou spoluprací politických aktérů lze aplikovat fenomén kartelové strany. Zkoumání fungování politických stran již naráželo na jejich menší přítomnost v městech jako Mnichovo Hradiště, Vodňany a Prachatice.

Jak bylo výše zmíněno reprezentantem za Praha sobě, opakujícím se momentem pro aktivizaci respondentů, respondentek byly konkrétní kauzy v místě, kde žijí. Specifickou roli v aktivizaci hrálo rodičovství a děti. Ty byly zmiňovány jako klíčový důvod pro veřejnou angažovanost respondentek.

V případě rozhodnutí vytvořit místní uskupení nebo kandidovat hrála roli nespokojenost s fungováním vedení radnice a limity zastupitelské demokracie, ale zároveň základní úvaha o dvoukolejné strategii. Ve všech pěti studovaných městech se místní uskupení vymezovala proti tehdejšímu vedení. Respondenti, respondentky zároveň nebyli přesvědčeni, že některá z opozičních stran, respektive stran, jež nejsou formálně ve vládní koalici, reprezentovala dostatečně jejich zájmy a mohli do ní vstoupit. Odlišný případ zastupuje město Velvary a uskupení Oživme Velvary!, jehož vznik byl výsledkem konsensu politických aktérů ve městě⁸. Konsensuální politické prostředí dokázalo úspěšně inkorporovat nový politických subjekt postavený na zástupcích, zástupkyních spolků.

⁸ Rozhovor č. 5, Ostatní rozhovory - Oživme Velvary!

Na krok z občanské sféry do sféry politické však ne vždy panovala v rámci spolků, neformálních iniciativ shoda. V případě Žít Brno došlo k největšímu oddělení původních zakladatelů recesistické iniciativy a budoucích zástupců, zástupkyň politického hnutí. Při dvoukolejné strategii je možné část lidí zapojit právě do nepolitických aktivit, ale zároveň přispívat k rozvoji komunitního život.

Přestože z dat o podílu hlasů místních uskupení ve statutárních městech je zřejmé, že pozice těchto uskupení postupně posiluje, lze se domnívat, že to je právě komunální úroveň, kde leží jejich strop. Místní uskupení dokáží na komunální úrovni oslovit velký počet lidí, v Mnichově Hradišti přes 60 procent, ve Velvarech téměř polovinu voličů, voliček. Témata spojená s komunální politikou jsou méně štěpící a tako uskupení dokáží díky tomu oslovit širší a více heterogenní skupinu lidí, ať už z hlediska kandidujících nebo z hlediska potenciální voličů, voliček. Široký konsensus na komunálních tématech se ale začne rozpadat, když dochází k tematizaci témat celostátních. Například v senátních volbách dochází ke vstupu dalších aktérů, kteří již sledují jiné zájmy, než pouze ty místní. Řada zástupců místních uskupení je dnes členy, členkami horní komory Parlamentu ČR. Na této úrovni však již hrají větší roli právě politické strany. Vedle více štěpících témat stoupá s větším počtem měst také náročnost podmínek pro kandidaturu v podobě velkého množství podpisů pro sdružení nezávislých kandidátů. Tato překážka se dá obejít registrací formálního politického hnutí, např. Žít Brno. Respondenti, respondentky v souvislosti se sběrem podpisů mluvili o náročnosti takového sběru, ale zároveň jako o efektivním způsobu předvolební kampaně pro oslovování voličů, voliček. Moje bádání v pěti vybraných městech v České republice potvrdilo závěry holandského výzkumu Marcel Boogerse a Gerrit Voermana⁹ o důvodech úspěchu místních nestraničských uskupení jako jsou větší zaměření na místní témata a nezasahování, neovlivňování místních rozhodnutí z vyšších pater vládnutí, kdy se například zástupci ČSSD v Mnichově Hradišti musejí vyrovnávat s jednáním svých spolustraníků na krajské nebo celostátní úrovni.

Při popisu společných charakteristik jednotlivých místních uskupení, respektive jejich zástupců bych rád doplnil ještě dvě témata, která nebyla součástí původních tezí. Napříč jednotlivými uskupeními bylo možné sledovat jasnou identifikaci se symboly sametové revoluce 1989 a Václava Havla. *“Když jsme dělaly vilu, tak nás označovaly za pravdoláskařky, byly jsme docela*

⁹ Boogers, Marcel, Voerman, Gerrit: Independent Local Political Parties in the Netherlands, *Local Government Studies*, Vol. 36 (2010), No. 1

*rády. Jsme na to docela hrdé,*¹⁰ popisuje zástupkyně Živých Prachatic svoji sounáležitost k citátu Václava Havla. Napříč jednotlivými uskupení bylo možné najít obrazy či knihy Václava Havla v kanceláři respondentů, respondentek. Ti se také zapojují do akcí, které se explicitně odkazují k této politické tradici v České republice jako je Korzo Národní¹¹ nebo Svíčka pro Václava Havla¹².

Druhou charakteristiku, kterou chci zmínit, je jasně generační dimenze místních uskupení a jejich odlišení od dalších politických aktérů. Jak jsem ukázal v jednotlivých kapitolách, většina zkoumaných místních uskupení je v průměru věkově mladší než politické strany či další političtí aktéři. Zástupci, zástupkyně místních uskupení pak generační dimenzi jasně tematizovali v rámci rozhovorů. U zrodu většiny z nich stáli lidé mezi 25 až 35 lety.

¹⁰ Rozhovor č. 1, Živé Prachalice

¹¹ *Korzo Národní* [on-line]. Dostupné z <https://dikyzemuzem.cz/> [cit. 22. dubna 2019].

¹² *Facebook: Svíčka pro Václava Havla* [on-line]. Dostupné z <https://www.facebook.com/events/289655935020914/> [cit. 22. dubna 2019].

Odborná literatura

Aars, Jacob, Ringkjøb, Hans-Erik: Party Politicisation Reversed? Non-partisan Alternatives in Norwegian Local Politics, *Scandinavian Political Studies*, Vol. 28 (2005), No. 2

Almond, Gabriel A., Verba, Sidney: *The Civil Culture, Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Newbury Park: Sage Publications, 1989

Angenendt, Michael: Anti-Partyism in German Independent Local Lists: Empirical Insights from a Membership Study, *German Politics*, Vol. 27 (2018), No. 3

Balík, Stanislav., Gongala, Petr, Gregor, Kamil: *Dvacet let komunálních voleb v ČR*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015

Barša, Pavel: *Cesty k emancipaci*, Praha: Academia, 2015

Boogers, Marcel, Voerman, Gerrit: Independent Local Political Parties in the Netherlands, *Local Government Studies*, Vol. 36 (2010), No. 1

Brunclík, Miloš: Co jsou úřednické kabinetů a za jakých okolností vznikají? Česká republika v mezinárodním srovnání, *Acta Politologica*, Vol 6 (2014), No. 1

Bubeníček, Václav, Čmejrek, Jaroslav, Čopík, Jan: *Demokracie v lokálním politickém prostoru: Specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010

Císař, Ondřej: *Politický aktivismus v České republice, Sociální hnutí a občanské společnost v období transformace a evropeizace*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008

Čadová, Naděžda: Názory veřejnosti na důvody vstupu do politické strany – listopad 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 14. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/4775-nazory-verejnosti-na-duvody-vstupu-do-politicke-strany-listopad-2018>, [cit. 21. dubna 2018]

Červenka, Jan: Voliči a strany - září 2016, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 7. listopadu 2016, Dostupné z

<https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/2100-volici-a-strany-zari-2016> [cit. 21. dubna 2018]

Červenka, Jan: Důvěra ústavním institucím v prosinci 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 21. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/4793-duvera-ustavnim-institucim-v-prosinci-2018> [cit. 21. dubna 2018]

Dalton J., Russell, Wattenberg P., Martin: *Parties Without Partisans, Political Change in Advanced Industrial Democracies*, New York: Oxford University Press, 2000

The Economist: Democracy Index 2018: Me too? Political participation, protest and democracy, *The Economist* [on-line], Dostupné z https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Democracy2018 [cit. 19. dubna 2019].

Freedom House: Democracy in Retreat, *The Freedom House* [on-line], Dostupné z <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019/democracy-in-retreat> [cit. 19. dubna 2019],

Frič, Pavol: Občanský sektor v ohrožení?, Praha: SLON, 2016, str. 117

Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002

Gendźwiłł, Adam: Independent Mayors and Local Lists in Large Polish Cities: Towards a Non-partisan Model of Local Government?, *Local Government Studies*, Vol. 38 (2012), No. 4

Havelka, Miloš: Nepolitická politika: kontexty a tradice, *Sociologický časopis*, roč. 34 (1998), č. 4

Jarmara, Tomáš: Aplikace teorie strany kartelu na vývoj politických stran v České republice. *Politologická revue*, Vol. 8 (2002), No. 1

Jüptner, Petr: Local Lists in the Czech Republic in: Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008

Krajňák, Tomáš: Postoje obyvatel České republiky k politickým stranám – listopad 2018, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 12. prosince 2018, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/volby-a-strany/4769-postoje-obyvatel-ceske-republiky-k-politickym-stranam-listopad-2018> [cit. 21. dubna 2018]

Kunc, Jiří: *Stranické systémy v re/konstrukci*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

Linek, Lukáš: Co ne/dělat s teorií kartelové strany?, *Politologická revue*, Vol. 8. (2002), No. 2

Linek, Lukáš: Dimenze antistranických postojů české veřejnosti. *Naše společnost*, roč. 1 (2003), č. 3-4, str. 13 – 18

Linek, Lukáš, Císař, Ondřej, Petrušek, Ivan, Vráblíková, Kateřina: *Občanství a politická participace v České republice*, Praha: SLON, 2017

Mair, Peter: *Party System Change, Approaches and Interpretations*, Oxford: Clarendon Press, 1997

Mair, Peter: *Ruling the Void, the Hollowing the Western Democracy*, Londýn, New York: Verso, 2013

Norris, Pippa: *Democratic Phoenix, Reinventing Political Activism*, New York: Cambridge University Press, 2002

O'Donnell, Guillermo: Delegative Democracy, *Journal of Democracy*, Vol 5 (1994), No. 1

Pilecká, Jarmila: Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí – březen 2017, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 7. dubna 2017, Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/4266->

[nazor-na-rozsirenost-a-miru-korupce-u-verejnych-cinitelu-a-instituci-brezen-2017](#) [cit. 21. dubna 2018]

Pilecká, Jarmila: Vliv na politické rozhodování – březen 2017, *Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR* [on-line], 22. května 2017, Dostupné z [https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/demokracie-obcanska-spolecnost/4323-
vliv-na-politicke-rozhodovani-brezen-2017](https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/demokracie-obcanska-spolecnost/4323-
vliv-na-politicke-rozhodovani-brezen-2017) [cit. 21. dubna 2018]

Poguntke, Thomas: Anti-party sentiment - Conceptual thoughts and empirical evidence: Explorations into a minefield, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3

Poguntke, Thomas, Scarrow E. Susan: The politics of anti-party sentiment, *European Journal of Political Research*, Vol. 29 (1996), No. 3

Polášek, M., Novotný, V., Perottino, M. a kol.: *Mezi masovou a kartelovou stranou, Možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000 - 2010*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2012

Putnam, Robert D.: *Bowling Alone, The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster, 2000

Reiser, Marion, Holtmann, Everhard, eds.: *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*, Wiesbaden: VS Verlag für sozialwissenschaften, 2008

Ryšavý, Dan: Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit, *Sociologický časopis*, roč. 42 (2006), č. 5

Ryšavý, Dan, Šaradín, Pavel: Straníci, bezpartijní a nezávislí zastupitelé na českých radnicích, *Sociologický časopis*, Vol 46 (2010), No. 5

Říchová, Blanka: *Analýza politiky a političtí aktéři, Možnosti a limity aplikace teorií v příkladech*, Praha: SLON, 2015, kapitola č. 5

Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství, Zkoumání struktur, podnětů a výsledků.
Praha: SLON, 2001

Suk, Jiří, Andělová, Kristina (eds.): Jednoho dne se v našem zelináři cosi vzbouří, eseje o
Moci bezmocných, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2016

Theocharis, Yannis, Van Deth, Jan W.: The continuous expansion of citizen
participation: a new taxonomy, *European Political Science Review*, Vol 10. (2018), No. 1

de Tocqueville, Alexis: *Democracy in America and Two Essays on America*, London:
Penguin Books, 2003

Torcal, Mariano, Gunter, Richard, Montero Ramón, José: Anti-Party Sentiments in Southern
Europe In: Gunther, Richard, Ramón-Montero, José, Linz, Juan: *Political Parties, Old
Concepts and New Challenges*, New York: Oxford University Press, 2002

Valdrová, Jana, Knotková-Čapková, Blanka, Paclíková, Pavla: *Kultura genderově vyváženého
vyjadřování*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [on-line]. Dostupné z
http://data.idnes.cz/soubory/studium/A100125_BAR_GENDER_PRIRUCKA.PDF [cit. 19.
dubna 2019].

Van der Meer, Tom, Van Ingen, Erik: Schools of democracy? Disentangling the relationship
between civic participation and political action in 17 European countries, *European Journal of
Political Research*, Vol. 48 (2009), No. 2

van Deth, Jan W.: A conceptual map of political participation, *Acta Politica*, Vol. 49 (2014),
No. 3

Verba, Sidney, Nie, Norman H.: *Participation in America, Political Democracy and Social
Equality*, Chicago: The University of Chicago Press, 1972

Znoj, Milan: Václav Havel, His Idea of Civil Society, and the Czech Liberal Tradition, In:
Kopeček, Michal, Weislik, Piotr: *Thinking through transition: liberal democracy*,

authoritarian pasts, and intellectual history in East Central Europe after 1989, New York:
Central European University Press, 2015

Publikační, akademické či pedagogická činnost studenta

Publikační akademická činnost

Drahokoupil, Štěpán, Heřmanová, Marie: A Bastion of Democracy or Half Way Down the Slippery Slope? Liberal Values and Illiberal Tendencies in the Czech Republic, *Cultures of History Forum* [on-line], 12. září 2017. Dostupné z <http://www.cultures-of-history.uni-jena.de/focus/lex-ceu/a-bastion-of-democracy-or-half-way-down-the-slippery-slope-liberal-values-and-illiberal-tendencies-in-the-czech-republic/>

Drahokoupil, Štěpán: Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie, *Politologická revue*, č. 1 (2014), červen

Drahokoupil, Štěpán: Totalitarismus ve světle současných teorií nedemokratických režimů, in: Budil, Ivo (ed.): *Totalitarismus 6*, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2014

Drahokoupil, Štěpán: After Consolidation: the Czech Republic and its democratic deficits, in: Stanomir, Ioan, Manolache, Cristina, Gheorghe, Anamaria Elena: *Challenges of Transition: The Post-Communist Experience(s) Vol.1*, Bucharest: Editura Institutului European, 2014

Drahokoupil, Štěpán: Přímá volba prezidenta: Česká republika jako polo-prezidentský systém, in: *Sborník z mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd.*, Olomouc: Nakladatelství Epoque pro Katedru společenských věd PdF UP v Olomouci, 2012

Akademická činnost - příspěvky na konferencích

Drahokoupil, Štěpán: After Consolidation: the Czech Republic and its democratic deficits, konference *Challenges of Transition: the Post-communist Experience(s)*, Institute for Political Research at the University of Bucharest, 24. května 2013, Bukurešť

Česká republika 2013: Vítejte v poloprezidentském systému, II. ročník Mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd, Univerzita Palackého v Olomouci, 15. října 2013, Olomouc

Drahokoupil, Štěpán: Totalitarismus ve světle současných teorií nedemokratických režimů, VI. Interdisciplinární symposium o totalitarismu, Západočeská univerzita, 17. května 2013, Plzeň

Akademická činnost - organizace konferencí, přednášek

Non-democratic regimes and approaches to their studies in 21st century, konference Ústavu politologie FF UK, 25. října 2013, role hlavního koordinátora konference

Robert Elgie: Do direct presidential elections make a difference?, přednáška zahraničního profesora na Ústavu politologie FF UK, 17. března 2014, role hlavního koordinátora přednášky

Pedagogická činnost

Úvod do studia stranických a volebních systémů (2017/2018 - 2018/2019), Ústav politologie

Strany a stranické systémy (2016/2017), Ústav politologie FF UK

Seminář ke komparativní politologii (2013/2014), Ústav politologie FF UK

Vybrané kapitoly z lidských práv (2013/2014), Ústav politologie FF UK

Mezi demokracií a autoritářstvím. Hybridní režimy v současném světě (2012/2013), Ústav politologie FF UK

Četba textů ke komparativní politologii I, Četba textů ke komparativní politologii II (2011 – 2013), Ústav politologie FF UK